

Майданик Любов Романівна

*Київський національний університет ім. Т. Шевченка,
асистент кафедри інтелектуальної власності юридичного факультету
КНУ*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРИНЦИПІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ

В юридичній науці України принципи права визначаються як основні засади правового регулювання суспільних відносин, які відображають найбільш суттєві властивості права, стабільність і здатність залишатися незмінними протягом тривалого часу [1, с. 61]. Принципи формуються під впливом правової природи та завдань тієї чи іншої підгалузі чи інституту права. Оскільки авторське право є інститутом цивільного права, тому загальні принципи цивільного права є відправними на шляху виокремлення особливих принципів характерних саме авторсько-правовим відносинам, тому варто виділяти загальні та особливі принципи авторського права.

До особливих принципів авторського права можна віднести принцип **свободи творчості автора**, що передбачає право автора втілювати свій творчий задум у будь-якій формі та з будь-яким змістом на власний розсуд, за винятком обмежень, встановлених законом встановлених в інтересах національної безпеки, громадського порядку тощо. прямо заборонених законом.

Свобода творчості прямо не передбачена у Конституції України, однак її можна виокремити внаслідок аналізу інших конституційних прав і свобод людини, так у ст. 34 Конституції України зазначається, що «кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань». Слід зазначити, що свобода вираження як основоположне право людини закріплено у Загальній декларації прав людини у

ст. 19 і тісно пов'язане з принципом свободи творчості, зокрема. Оскільки, право людини на свободу вираження включає в себе пошук та розповсюдження інформації, в тому числі через Інтернет, таке право справедливо може бути обмежено законом у тих випадках, коли такі дії можуть порушити право власності, до якого відноситься також право інтелектуальної власності на твори як об'єкти авторського права.

Мистецький або естетичний нейтралітет не прийнято виділяти у вітчизняній доктрині авторського права, однак на нашу думку, ця концепція заслуговує на виокремлення в окремий особливий принцип авторського права. Вперше позиція естетичного нейтралітету в авторському праві була висловлена у рішенні Верховного суду США від 2 лютого 1903 року у справі *Bleistein v. Donaldson Lithographing Company* про охороноздатність реклами авторським правом. Тоді суд виходив з позиції мистецького або естетичного нейтралітету щодо реклами як твору, незалежно від його призначення та мистецької цінності. «Суддя Холмс зазначив, що "Це було б небезпечним для осіб, які навчені лише праву, бути остаточними суддями щодо цінності ілюстрацій, крім невеликих та найочевидніших винятків"¹. Так, зміст цього принципу полягає у тому, що мистецька цінність певного твору не має значення для надання йому охорони авторським правом. Згадане рішення Верховного суду США лягло в основу «доктрини утримання» ('doctrine of avoidance') [2, с. 345], суть якої полягає в тому, що суд не має достатніх знань та навичок для вирішення питання про мистецьку цінність твору, тому має утримуватися від вирішення спору через оцінку мистецького внеску в той чи інший об'єкт авторського права. Схожа позиція міститься у Постановках Пленуму ВГСУ № 12 17.10.2012; № 5 від 23.03.2012, згідно якої «за наявності суперечностей між сторонами спору з питання про те, чи є продукт творчої діяльності таким, що не охороняється

¹ «It would be a dangerous undertaking for persons trained only to the law to constitute themselves final judges of the worth of pictorial illustrations, outside of the narrowest and most obvious limits»; *Bleistein v. Donaldson Lithographing Co.*, 188 U.S. 239 (Supreme Court of the United States 2 February 1903).

авторським правом господарський суд, як правило, має призначати судову експертизу із залученням у разі необхідності як експертів фахівців не лише у сфері інтелектуальної власності, а й у відповідній галузі знань»).

Виключність майнових авторських прав як принцип виокремлюється через призму монополії автора чи правоволодільця щодо визначення подальшої долі конкретного об'єкту авторського права. Таку теорію виключності прав підтримує ряд вчених В.А. Дозорцев, Е.П. Гаврилов, В.О. Калятин. Існує також інша точка зору, так, О.П. Сергеев відносить до виключних прав також особисті немайнові права автора.

Принцип **невідчужуваності особистих немайнових прав автора** полягає у тому, що особисті немайнові права автора невід'ємні від самої особистості автора і нерозривно пов'язані з ним, отже їм не притаманні властивості майна. Вітчизняне законодавство передбачає повну заборону відчуження особистих немайнових прав на відміну від інших країн Європи. Так, Закон про авторське право Нідерландів у статті 25 [3] допускає відмову від деяких особистих немайнових прав автора, а саме від права заперечувати проти доведення твору до загального відома публіки без зазначення його імені або іншої вказівки як автора, крім випадків коли таке заперечення є безпідставним².

До загальних принципів авторського права варто віднести принцип **поєднання особистих інтересів автора з інтересами суспільства**, який полягає в тому, що закон передбачає випадки, коли забезпечується суспільний інтерес (випадки використання твору без згоди автора і без виплати йому авторської винагороди зазначені у ст. 21 Закону). Суспільство зацікавлене не тільки в ефективному захисті авторського права, а й у вільному доступі до авторських творів. Дана концепція бере свій початок від загально-цивілістичного принципу пропорційності (співрозмірності), який виділяється не

² Article 25 of Dutch Copyright Act 1912: a) the right to oppose the communication to the public of the work without acknowledgement of his name or other indication as author, unless such opposition would be unreasonable

лише в Україні, а й на міжнародному рівні. Як слушно зазначив, Д.І. Дєдов Співрозмірність (пропорційність) у праві являє собою загальний, універсальний принцип права, який вимагає співрозмірного обмеження прав і свобод людини для досягнення публічних цілей [4, 359 с.].

Також дослідники виділяють **свободу авторського договору** як один із принципів авторського права, який прямо пов'язаний із загальним принципом цивільного права - принципом свободи договору [5, с.66]. У зв'язку з тим, що цивілісти здебільшого ототожнюють загальні засади цивільного права із принципами правового регулювання цивільних відносин (Н. С. Кузнєцова, С. О. Погрібний, Р. А. Майданик), свобода договору в даному контексті аналізується через зміст ст. 3 ЦК України, яка й відносить до загальних засад цивільного законодавства свободу договору. Під свободою договору як загальним принципом цивільного права слід розуміти в широкому розумінні право особи на свободу переговорів при укладенні договорів, вільне волевиявлення на укладення договору, свобода вибору контрагента за договором, свободу вибору умов та форми договору. Виокремлення договірної свободи у окремий принцип авторського права доцільне, однак з деякими обмеженнями щодо складових такої засади. До таких обмежень свободу авторського договору належать: пряма вказівка ст. 33 Закону щодо письмової форми договору про передачу прав на використання твору; деякі обмеження щодо умов авторського договору, зокрема, щодо недійсності умови договору, що обмежує право автора на створення майбутніх творів на зазначену у договорі тему чи галузі (п. 7 ст. 33 Закону).

На підставі проведеного аналізу принципів авторського права України можна зробити такі висновки:

1. Принципи авторського права України класифікуються на загальні та особливі за критерієм обсягу змісту правовідносин, яким вони притаманні: загальним цивільно-правовим або авторсько-правовим.

2. Виокремлено такі загальні принципи авторського права України: поєднання особистих інтересів автора з інтересами суспільства, свобода авторського договору.
3. Виокремлено такі особливі принципи авторського права України: свобода творчості автора, мистецький або естетичний нейтралітет твору, виключність майнових авторських прав, невідчужуваності особистих немайнових прав автора.

Список використаної літератури:

1. Майданик Р.А. Розвиток приватного права України: монографія./ Р.А. Майданик/ – К.: Алерта, 2016. - 226 с.
2. R.Walker, B. Depoorter. UNAVOIDABLE AESTHETIC JUDGMENTS IN COPYRIGHT LAW: A COMMUNITY OF PRACTICE STANDARD [Електронний ресурс] // [:http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1199&context=nulr](http://scholarlycommons.law.northwestern.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1199&context=nulr) (дата звернення 28.09.2017)
3. Закон Про авторське право Нідерландів: Сайт уряду Нідерландів//Режим доступу:<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2006/06/22/copyright-act> (дата звернення 28.09.2017)
4. Дедов Д.И. Методология регулирования предпринимательских отношений с позиции принципа соразмерности // Теоретико-методологические проблемы права. Выпуск 2.// Под общей ред. М.Н. Марченко. – М.: ИКД «Зерцало -М», 2007. – 392 с.
5. Вахонєва Т.М. Авторське право і суміжні права в Україні: Навчальний посібник. – К.: ВД «Дакор», 2016. – 564 с.
6. Конституція України : Закон № 1401-VIII від 02.06.2016// База д а н и х «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 28.09.2017) (дата звернення 28.09.2017)

7. Цивільний кодекс України [http: Закон № 1999-VIII від 05.04.2017](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15) // База д а н и х «Законодавство України»/ВР України. URL: [//zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15) (дата звернення 28.09.2017)
8. Закон України «Про авторське право і суміжні права»: Закон N 1977-VIII (1977-19) від 23.03.2017// База д а н и х «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page> (дата звернення 28.09.2017)